

פרוטוקול מס'

מישיבת ועדה החינוך והתרבות 145
יום ב' יד' בתמוז תשל"ב - 26.6.1972, שעה 11.00.

ג כ ח ו :

חברי הועדה:
א. ריימלט - היו"ר
נ. אליעד
ס. בן-פורת
ז. הרמן
ט. ידיד
ט.צ. נריה
ע. פינברג-סירני
א. רוזיאל-נאור

מוזמנים: ד"ר זרון - משרד החינוך והתרבות

נציגי מועצת התלמידים המרכזית של תל-אביב:
יואב רוזנברג - הולץ
איריס מארק - עירוני ה'
שרה שפיגלמן - עירוני ב'-ג'
יורם ריבובסקי - גימנסיה הרצליה
אנרונייה משה - שגח
טובה ידין - עירוני יא'
היים בכור - עירוני ז'
צבי קינד - עירוני ח'
טיכאל סנין - עירוני א'
טובה איזנמן - עירוני יד'
שלי לרמן - עירוני ד'
לבנה ציפרוט - מורשת
טובה אפל - מורשת
שרה גרוסמן - תלפיות
אפי פישר - עירוני ב'-ג'
שמואל מרזל - מרכז מועצת התלמידים

מוכרת הועדה: ד. פלד

רשמה: ס. כהן

סדר-היום: פגישה עם נציגי מועצת התלמידים המרכזית של בתי-הספר העל-יסודיים בתל-אביב.

- 745 -

(מקב"ב - 11.4.72)

דיון א. דימלר:

אני מתכבד לפתוח את הפגישה של ועדת החינוך והתרבות עם מועצת התלמידים המרכזית של

בתי-הספר העל-יסודיים בתל-אביב. אני מציע שנשמע תחילה את חברי מועצת התלמידים.

יואב רוזנברג:

רבותי חברי הועדה, מועצת התלמידים המרכזית של תל-אביב נבחרת מדי שנה. בכל בית-ספר

על-יסודי יש מועצת תלמידים; נציגים מכל בית-ספר נשלחים למועצה המרכזית, שאנחנו משלחת מתוכה.

הפעולות שאנחנו עושים במסגרת המועצה, שחלק מהן הייתה רוצה לציין, הן בעיקר ארגון השמינר הפוליטי המתקיים בקלמנה, דבר התורם רבות לפעילות הפוליטית בקרב בני הנוער; פגישות עם אישי ציבור ידועי שם (בין היתר נפגשו השמיניסטים של תל-אביב עם ראש הממשלה הגב' מאיר בהיכל התרבות). מועצת התלמידים, בשיתוף עם נוער לנוער, עוזרת גם לנוער במצוקה, לקליטתו של נוער עולה, ועוד דברים רבים. זה רק חלק מפעולותיה של המועצה הנוכחית.

יש אי-אלו בעיות המעיקות על בני הנוער, שעליהן תשמעו בפגישה זו.

אני רוצה להודות לכם, בשם המועצה, על קיומ הפגישה הזאת, ועכשיו תרשו לנו לגשת לנושא.

אבי פישר:

מועצת התלמידים המרכזית של תל-אביב פייצגת את רבנות התלמידים בתל-אביב. היא נבחרת מדי שנה באופן דמוקרטי לחלוטין. בכל כיתה בבית-ספר תיכון נבחר נציג למועצת התלמידים של בית-הספר, וממועצת התלמידים של בית-הספר נבחר נציג למועצה המרכזית, ושוב נבחרות דמוקרטיה לחלוטין. המועצה המרכזית היא הגוף הדמוקרטי היחיד שפייצג את התלמידים בתל-אביב לכל אורך שנת הלימודים.

לצעדנו הרב מועצת התלמידים המרכזית של תל-אביב היא פנונית בודדת מבחינה זו. ניתן לטנות את מספר מועצות התלמידים המרכזיות האחרות על כף יד אחת.

אעבור עתה לגופו של עניין. לדעתנו שורש הרע במערכת החינוך במדינת ישראל בערך בעונדה שנציגים התלמידים אינם משותפים בקביעת מדיניות החינוך הכללית, העירונית, ובבית-הספר עצמו. מדי שנה מתכנסים מופחי פשרד החינוך ומעבדים תכנית לימודים ומדיניות פעולה, אולם הם אינם שומעים כלל את דעת התלמידים. יש לנו רושם כי אותם מופחים טנותקים ממציאות החינוך בבית-הספר ובקרב התלמידים. יהיו מופחים אלה כשדוניים ומוכשרים ככל שיהיו, הם לא יוכלו לעבד תכנית לימודים ומדיניות חינוך יעילה ופועלת, בלי שיכירו את המציאות בבתי הספר.

בארצות-הברית דורשים סטודנטים לקבוע בעצמם את תכנית הלימודים ואת מדיניות החינוך. אנו דורשים רק לשתף את נציגים התלמידים, היינו את מועצות התלמידים, בקביעת תכנית הלימודים ומדיניות החינוך. לשמחתנו הרבה חלה תזונה חיובית בזמן האחרון בפישור זה. פגישותינו התכופות של שד החינוך, ד"ר זון וצפרת הפשרד עם נציגים התלמידים מהוות תופעה מעודדת ביותר. אולם, אם נהיה כנים עם עצמנו, עלינו לציין שהדרך עוד ארוכה, ומשרד החינוך חייב להיעתר לדרישתנו כדי שבכוחות משותפים נצתור להישגים.

שיתוף הפעולה בין קברניטי החינוך לבין התלמידים חייב להיות גם בבית-הספר התיכון עצמו. המצב הקיים הוא מצב די מגוחך, שכן אין נציגים התלמידים יכולים להשתתף בהכרעות הנוגעות בענייני חברה, ביחסים שבין ההנהלה והתלמידים ודיונים משמעותיים. בית-הספר התיכון הופך לאימפריה פרטית של המנהל וההנהלה, ורק על פיהם יישק דבר. הדבר הזה גרוע גם מבחינת ההרגשה של התלמידים, שכן אין לתלמיד הרגשה שהוא מהווה חלק מבית-הספר. איננו תובעים שיתוף התלמידים בהכרעות שאינן נוגעות ישירות לתלמידים, כגון יחסים בין מורים ובין התנהלה, או דרך ביהול זו או אחרת. אולם ברור שבית-ספר אינו יכול להתנהל בצורה בריאה אם לתלמידים אין זכות להשתתף בהכרעות, כמו בנושא של חברה.

מה הם נושאים של חברה?

היו"ר א. רימלט:

אבי פ"ש: נושא המסיבות שיהיו, נושא של ערבי שאלות ותשובות, הרצאות וכדומה. קיימים הרבה בתי-ספר שאין לתלמידים זכות להביע את דעתם את מי באמת היו רוצים לשמוע בהרצאה. זו הכרעה שלדעתנו תלמידים עצמם חייבים להשתתף בה, שכן היא נוגעת לתלמידים עצמם.

בתחום זה יש לתלמידים הזכות הלגיטימית להשתתף בהכרעה, כי השאלה היא מה טוב בשביל התלמידים עצמם. המצב שבו ההנהלה בלבד היא הקובעת מה טוב לתלמידים, גם בתחום כמו חברה, הוא לדעתנו מצב בלתי נסבל, וחייבים לשנותו.

אעבור לענין הדרישה הנשמעת בקרב תלמידים ברחבי הארץ לבניית מערכת החינוך על חשיבה עצמית במקום על שינון. דעתנו היא כי חשיבה עצמית תוכל להתקיים אך ורק על בסיס של ידע ושינון. לעולם לא נוכל לבנות מערכת לימודים בלא הקניית ידע ושינון. יחד עם זאת חייבים אנו למצוא את האיזון שבין הקניית ידע ובניית מערכת החינוך על שינון, לבין הדרישה לחשיבה. בינתיים לצערנו אין איזון כזה, והתלמיד נבחן - ושופטים אותו - בעיקר על הידע שאותו הוא רוכש בעזרת שינון. הוא כמעט אינו נדרש לחשיבה עצמית.

אולם אין להטיל את האשם רק על בית-הספר התיכון. יש לחפש את האשם כבר בבית-הספר היסודי, שלצערנו אינו מכין כראות את התלמיד לבית-הספר התיכון מבחינת הידע. ולכן בתיכון חייב התלמיד לנסות ולהדביק את הפיגור הזה. מערכת החינוך חייבת לתת לתלמיד את הכלים שבעזרתם יגיע לדרגה שבה יוכל לחשוב בכוחות עצמו. הידע והשינון חייבים להיות בבחינת אמצעים למטרה, והמטרה איננה בוגר תיכון מולעט בחומר, אשר ישכח ממנו חודשים אחדים אחרי הבחינות, בוגר תיכון אשר נזרק לחברה ללא הכנה. להחזיק זקוק, אלא בוגר תיכון אשר מסוגל לחשיבה עצמית בכונה, ולא רק לשינון וידע.

בעיה נוספת במערכת החינוך, שמצרת רבים היום, היא הקיפוח בפיתוחם של המקצועות ההומניים לעומת המקצועות הריאליים. משרד החינוך והתרבות שוקד משום מה אך ורק בפיתוח תכניות הלימוד במקצועות הריאליים, ובשנשם האחרונות חלה התקדמות רבה ומעודדת בנושא זה: תכניות לימוד חדשות, ספרים חדשים, חומר מתקדם, אביזרי עזר שונים להוראה וכדומה. מאידך גיסא, המקצועות ההומניים נעזבו לאנחות. ספר ההיסטוריה, למשל, שאנחנו לומדים ממנו - הוא דוגמה למימצא ארכיאולוגי. התכנית בספרות נושנה, אין לומדים שירה עברית חדשה, ספרות עברית חדשה. המצב בתנ"ך ובתלמוד בבתי-ספר לא דתיים בעיקר הוא ממש קטסטרופלי, ואין פלא שמקצועות אלה הופכים בין התלמידים עצמם למקצועות מאוסים.

הגיע הזמן שמשרד החינוך מבדוק את המצב במקצועות אלה וינקוט בפעולה מידית.

באיזה כיוון?

היו"ר א. רימלט:

אבי פ"ש: בכיוון של הכנת תכניות לימודים חדשות, כי אלה הקיימות הן ישנות, אבד עליהן כלח; ספרים חדשים, אביזרי הוראה שונים חדשים, יותר מודרניים, חומר חדש יותר, לא חומר שלמד אותו אבי בבית-ספר תיכון.

הזכרת שני מקצועות, תנ"ך ותלמוד. מה כוונתך ביחס למקצועות אלה?

היו"ר א. רימלט:

מה הקטסטרופלי שבתכנית הלימודים בתנ"ך ותלמוד?

מ.צ. נריה:

אבי פ"ש: שלא רק שהמקצוע אינו אהוב על התלמידים, אלא להיפך. ניקח לדוגמה תנ"ך. מחברים שלומדים בבתי-ספר לא דתיים למדתי לדעת שלא מלמדים את אותם ילדים שבביתם לא למדו כיצד להתאיחס בצורה זכובה לתנ"ך, לבעיות שבו וכו', אלא הם לומדים כך וכך פרקים, הם צריכים לזכור כך וכך שמות, אנשים, מאורעות, ללא שום חדירה לעומק הרעיונות של התנ"ך.

היו"ר א. רימלס:
 האם אתה חושב שהתנ"ך נלמד בבתי-ספר אלה
 מנקודת ראות היסטורית גרידא, ולא מנקודת
 ראות של התכנים? האם לזה אתה מתכוון?

אבי פישר:
 גם לזה. לכן המצב הזה גם מוביל להרכה
 תוצאות לוואי.

לגבי תלמוד - משום מה יש בתי-ספר מסויימים
 שהוציאו אותו לגמרי ממערכת הלימודים. לא מתייחסים למקצוע הזה ברצינות
 שבה צריכים להתייחס אליו. כי מלמדים חומר שאבי בבית-ספר דתי למדתי
 כבר בכיתה ה'-ו'. בכל זאת אינך יכול להעביר לתלמיד בתיכון חומר
 שתלמיד בבית-ספר דתי למד אותו כבר בשלב מוקדם יותר.

מ. בן-פורת:
 אחת הבעיות שהעלית היא ענין שיתוף
 התלמידים בהכרעות בעניני חברה. האם
 אתה מבטא את דעתם של כל בתי-הספר, או את דעת בית-הספר בלבד?

אבי פישר:
 אני מבטא את דעת כל התלמידים הנוכחים
 כאן. בדיונים שקיימנו בישיבות של
 מועצת התלמידים המרכזית לקראת הפגישה הזאת, גובשה מדיניות שלנו, ועלי
 הוטל להעלות את הדברים האלה. כך שזה המצב בכל בתי-הספר. יש מספר
 מועט של בתי-ספר שבהם המצב קצת שונה, כי יש בהם חופש פעולה למנהל
 בית-הספר. בית-הספר תלוי הרבה במנהל. יש מספר מועט של מנהלים,
 הקרויים היום מנהלים מתקדמים, ובבתי-הספר שלהם המצב קצת שונה. למשל,
 תיכון עירוני ה', אליאנס, עירוני ד'. לדעתנו זה חייב להיות בכל
 בתי-הספר, לא רק באלה שיש להם מנהלים מתקדמים.

מיכאל סבין:
 רציתי להתייחס לבעיה של שעורי תנ"ך
 ותלמוד, איך הם נלמדים אצלנו בבית-ספר
 חילוני. בא מורה, קורא את הפרק, מפרש את הפסוקים מלולית, עוברים על
 פירושים שונים, ועל זה נבחנים. אינני חושב ששעור בתנ"ך נוצר כדי
 לפרש את המלים שבפרק בלבד, אלא כדי להבין את הרעיונות שמאחורי הדברים.
 השנה למשל למדנו איוב. לא התעמקנו הרבה בכל הבעיות החברתיות, אלא
 בפירושים. לדעתי זה לא בסדר.

חיים בכור:
 לדעתי אין תשומת לב לענין זה של מחשבה
 שטמונה בתנ"ך ובספרים שלו. כפי שכבר
 נאמר, לא מתעמקים ברעיונות שמאחורי זה. בגלל עומס התכנית המורה
 נאלץ להקדיש מספר מועט של שעורים לדיונים מעמיקים ולויכוחים וביקורת,
 שברור שהיא קיימת אצל תלמידים חילוניים. גם אם מקדישים לזה מחשבה,
 בסך הכל אין דיון ממשי אצל התלמיד. יש כאן יותר ענין של שינוי יחס
 בזמן שמקדישים לכל דבר, מאשר שינוי מהותי. כי ברור שאלה שתכננו את
 מערכת הלימודים של שעורי התנ"ך שמו לב שלא צריך ללמוד רק פירושי מלים.

שלי לרמן:
 כדי שהכל לא ייראה כל כך שחור, אני רוצה
 להוסיף שבזמן האחרון יש מורים חדשים
 שלמדו שיטות חדשות, והם מלמדים תנ"ך בצורה חדשה. ולא רק בבית-הספר
 שבו אני לומדת. ישנם מורים שאינם כובלים את עצמם לחומר שהם צריכים
 להספיק, אלא מתרכזים יותר על זה שהתלמידים ילמדו את החומר טוב. יש
 בעיה של קוצר זמן, לכן לומדים בצורה שטחית. אבל יש מורים שאודרים
 ממש לעומק ויכולים לעבוד על פק אחד במשך שבועות. אז קורה שלא
 מסיימים את החומר, ואז יש חוסר ידע לקראת בחינות הבגרות. המורים
 האלה עומדים בפני בעיה מה לעשות. לפעמים זה דורש מהתלמידים עבודה
 רבה בבית. בזמן האחרון יש מורים צעירים שלמדו שיטות חדשות, שמלמדים
 תנ"ך בצורה יותר מתקדמת, ומענינת את התלמידים. בכיתתי למשל מקצוע
 התנ"ך הוא מקצוע חביב עלינו.

ע. פינברג-סירני: מה זה שיטות חדשות בתנ"ך?

שלי לרמן:
 השנה למשל היינו פעמים רבות בספרייה,
 נתנו לנו אסטרטגיה צבאית של מדינת ישראל,
 ניתחנו מלחמות כמו שהן היו. כשלמדנו את ישעיהו, למדנו מה מאחורי
 הנבואות, מה המטרה שלו בנבואות, האמצעים הספרותיים, השלכות של הנבואה
 על החיים שלנו בעתיד.

26.6.1972 - שלי להמן

לכל תלמיד נותנים להביע את דעתו על חגיבורים בתנ"ך. דיברנו למשל על דוד, כל אחד אמר אם דמותו חיובית או שלילית. יש פה ענין של חשיבה עצמית. נתנו לתלמיד להתבטא ולהוכיח את דבריו לפי מקורות בתנ"ך, לפי מקורות שקראת. אנחנו קוראים הרבה פרשנים, גם דתיים וגם לא דתיים, שמפרשים את הדברים יותר מנקודת ראות היסטורית.

שרה שפוגלמן:

היו לנו שני מורים לתנ"ך. לפני שנה היה לנו מורה שלימד באמת פירושי מלים. הכיתה לא היתה מרוצה ממנו. רצינו רמה יותר גבוהה. השנה קיבלנו מורה שמתעבת על דברים יותר חשובים, על הרעיונות שבתנ"ך. כמעט ולא התעכבנו על פירושי מלים. בקשר לזה היא אמרה לנו: אתם יכולים לחפש את זה לבד במפרשים. לעומת זה פיתחנו את הרעיונות, ובספר איוב יש הרבה מה לפתח. היא התאוננה שבכל הכיתות היא רוצה לפתח רעיונות כאלה, אבל תלמידים אינם מעוניינים בזה, כי הם אינם נבחנים על כך בבחינות בגרות. הם צריכים להספיק חומר מסויים. ותלמידים אומרים: ללכת לספריות וסתם לבזבז זמן על דברים שלא ניבחנו עליהם - אין טעם. היא כאילו עמדה מהצד השני של המיתר. אני חושבת שזאת שגיאה של מערכת החינוך, שחייכה אותנו לכך שעל כל חומר צריך להיבחן, אחרת לא מקבלים ציון, ולא כדאי להקדיש זמן לדברים שלא נבחנו עליהם. התלמידים אינם מחונכים להשיג השכלה כללית.

צריך להביא להתענינות של בני הנוער בזמנם החופשי בנושאים שונים, לא להדגיש כל כך את ענין המבחנים, את זה שצריך להשיג ציון טוב. יש להביא לכך שהמורה יעריך גם תלמיד שיש לו השכלה כללית, יודע ואוהב ללמוד, וגם מכיר את החומר. השינון חשוב, אבל גם ההבנה. שינון בלבד איננו טוב. זה מביא לכך שתלמידים אומרים: הספר הזה מענין, אולי אלמד אותו אחר כך, עכשיו אתכוונן למבחן.

אבי פיישר:

היום כשמורה נכנס לכיתה, הוא אומר: הקשיבו היטב, בשעור הבא יש לנו מבחן. אני חושב שמשרד החינוך עצמו צריך לבדוק את המצב, ולא השלביזיה שניגשת לבוגרי שמיניות בשאלות כמו "מה זה אצל", והם נשארים עם פה פעור. כך קורה גם כששואלים אותם על דברים אחרים שחובה לדעת אותם. ברור לי שאותו תלמיד יגש לבחינה וידע את המשוואות הריבועיות, אבל את החומר שיגבש את אישיותו הוא לא ידע.

חיים בכור:

דיברו על נושא התנ"ך יותר אנשים שלומדים את התנ"ך, שמשוכנעים בצורך שבלימוד התנ"ך. הבעיה האמיתית כפי שאנחנו מכירים אותה היא שבבתי-הספר החילוניים לא משוכנעים בצורך הדחוף שבהקדשת שעות כה מרובות לתנ"ך, ביחוד שהם רואים ששעות אלה מוקדשות לפירושי מלים ולשינון סתמי. אני עומד לגמור עוד שנה את לימודי התנ"ך, מתוך הרגשה שבזכותי את השעות. את אותו חלק ששייך ללאום שלי, אפשר היה לעשות תוך שעות, אך לא מקדישים לזה זמן. אומרים שתנ"ך טוב ללמוד, יודעים שזה שקר מוסכם, אף אחד לא נותן להתווכח על זה.

היו"ר א. רימלט:

אתה אומר שלפי שיטת הלימוד הקיימת בתנ"ך, מתעכבים על פירוש פילולוגי של מלים, על בקיאות בפרטים, ולא על הרעיונות שבו. אתה אומר שרעיונות צריכים להתלבן על-ידי דו-שיח בכיתה בין המורה לתלמידים ולא על-ידי הספה?

אפילו הספה אין; יש רק פירושי מלים.

היו"ר א. רימלט:

או שאתה אומר שאתה מטיל ספק בחינוכיות שבלימוד תנ"ך בכלל להשכלתו של אדם צעיר בישראל, והמורים צריכים לשכנע את התלמידים שאכן יש צורך בזה? או שאתה אומר שאתה משוכנע שיכול להיות או יש ערך ללימוד תנ"ך, אלא שצורת ההגשה איננה משכנעת?

חיים בכור:

זה אותו דבר. אני יודע ממקורות אחרים שיש ערך לתנ"ך, ומדי פעם זה צץ. אבל בצורה שמלמדים - הערך הזה איננו בא לביטוי. אחת הסיבות היא שאין מאפשרים לבקר את התנ"ך באופן ישיר. זה יוצר הרגשה לא ברורה אצל תלמיד חילוני, שלא חונך לראות בזה ערך עליון מבחינה דתית.

מה פירוש הביטוי אין אפשרים לבקר?

א. רזיאל-נאור:

במובן זה שאם מביאים לך חוק מסויים בתור
עילית מבחינת מצב סוציאלי באותו זמן,
ואם התלמיד בדעה שיש כאן חוק ריאקציוני, זה יוצר הרגשה לא בריאה
אצל התלמיד שמוכרים לו פה חתול בשק.

חיים בכור:

אני רוצה שתתעכבו על הענין של חשיבה
ושינון. בדרך כלל אנחנו שומעים
מתלמידים שצריכים להקפיד על החשיבה ולא על השינון. כאן הובעה דעה
שונה. למה אתם מתכוונים בחשיבה ושינון?

ע. פינברג-סירני:

אתן דוגמה איך אפשר לשפר את המצב הזה.
זניח שיש לנו מבחן בספרות. בשעור לפני
זה, מה שכל הכיתה עושה הוא שהיא כותבת תקציר של מה שהמורה אומר. אם
במבחן אתה כותב את הדברים שכתבת במחברת ושחזרת עליהם בבית, תקבל את
הציון הגבוה ביותר. אם תנסה לחרוג מהם, אתה לוקח על עצמך סיכון.
פה יש כבר שתי גישות, אחת מהן היא של מורים צעירים, ולי הזדמן ללמוד
אצל מורה כזה, שמעודד תלמידים לגלות גישה עצמאית לענין. למשל, תלמיד
שכתב במבחן כל מה שהמורה אמר, יקבל ציון מסויים; לעומת זאת הוא מעודד
תלמידים שמנסה לפתח דברים משל עצמו. זו גישה בריאה. הדעה שהובעה
על-ידי חברי המועצה היא שאת זה אין מפתחים ברוב בתי-הספר.

אבי פישר:

אני רוצה להתייחס לנושא של היסטוריה
ישראלית. המצב היום הוא שהיסטוריה
ישראלית נלמדת כתוספת להיסטוריה כללית. לא מקדישים זמן ממש להיסטוריה
שעומדים לפני בחינות בגרות, אינם יודעים מה זה אצ"ל. לגבי השואה,
באים בטענות לנוער שהוא איבנו מתעניין בזה, שהוא איבנו יודע מה זה,
אלא אם כן לומדים את זה בספרות. איבני חושבת שהשואה נלמדת בצורה
יסודית. יש מקצוע תולדות ישראל בדורות האחרונים, אבל הוא לא נלמד
כמקצוע ממש. אם גומרים את החומר של היסטוריה כללית, מקדישים את סוף
השנה להיסטוריה ישראלית. היחס איבנו רציני, כי המורה איבנו מתייחס
לזה ברצינות.

איריס מארק:

אבל נבחנים בזה?

מ.צ. נריה:

בבגרות כן. לקראת בחינות הבגרות מתחיל
מירוץ, דוחסים בזמן קצר את כל החומר שהיו
צריכים לפזר על פני ארבע שנים, ותלמיד גומר את בית-הספר התיכון עם ידע
שחיי בלבד. ברור שמה שהוא למד במשך שנה, נשכח ממנו מהר, והמצב בשטח
זה רע. אם באים לארץ בני נוער מחוץ-לארץ, או אם בני נוער מהארץ
נוסעים לחוץ-לארץ, ומגיעים לנושא חיי הארץ, ציונות, ומתווכחים -
לחבר'ה אין רקע, אין להם על מה להתבסס. מבחינת הייצוג של הארץ זה ממש
מצב גרוע. כשאלו תלמידים על 'ט' באב, גם כן לא ידעו. זה אולי מתקשר
ללימוד היהדות.

איריס מארק:

אם נעקור מבית-הספר התיכון את אותם
דברים שקיימים היום בדור המבוגר, אולי לא נבוא להתנגשויות כאלה בין
המחנה הדתי והמחנה החילוני. אם נקדיש יותר ללימודי היהדות בבית-הספר,
נדע מה הם למעשה הדתיים. כי היום הנוער יודע שהדתיים הם בני נוער
שחובשים כיפות, לומדים תנ"ך ולא הולכים לצבא. והיחס הוא שלילי. אולי
אפשר לצרף מקצוע לימוד היהדות. כי למעשה את היהדות משאירים לבית.
מי שאין לו בית עם רקע דתי - יוצא באפס. ברור שזה מביא לידי התנגשות.

חיים בכור:

יש חוסר תודעה יהודית, חוסר ידע בנושא
זה. קיים בבית-הספר התיכון מקצוע
תולדות ישראל, נבחנים עליו בחינת בגרות. כלומר באופן עקרוני, לפי
תכנון מגבוה, תלמיד התיכון היה צריך לצאת עם ידע רב. אבל היחס אליו
איבנו רציני. וזה מקור הטעות. בהיסטוריה כללית - מה שעשה נפוליון
או מה שקרה ברוסיה נראה לפעמים חשוב יותר ממה שקרה במדינתנו. למרות
שאתה לומד את זה, אינך מקבל רושם שזה באמת כל כך חשוב. לעומת זאת,
פוסחים על 30-40 השנים האחרונות, מפחדים להעלות בעיות חלוקות. מעלים

26.6.1972 - זי"ם בכור

דמויות הרואיות, וזה יוצר הרגשה שמהוו פה לא טבעי ולא בסדר, ומנסים להתעלם מזה ולשכוח את זה מהר.

ע. פינברג-סירני: תן לי דוגמה מה זה דמויות הרואיות.

זי"ם בכור: למשל הפלמ"ח מוצג לפנינו כגוף מושלם שפעל רבות, ואי אפשר בכלל להעריך את מה שהוא תרם לתקומת המדינה. אין ספק שזה נכון, יחד עם זאת אנחנו יודעים מאנשים שהיו בפלמ"ח שזה היה גוף די בעייתי, לא היה מגובש בדעותיו, היו בו אנשים שתמכו בפעולות קיצוניות, ואחרים שהיו מתונים יותר. הוא היה מורכב מאנשים שמרדו בדור הקודם, בהורים שלהם שעדיין ישבו בגולה. זה מקרב הרבה יותר את אנשי הפלמ"ח לדור שלנו. הצגת הפלמ"ח כגוף שהוא מיקשה אחת איננה נכונה. אינני מאמין שהיה גוף כזה. וזה הפגם.

היו"ר א. רימלט: אתה מתכוונן על כך שמושגים מן ההיסטוריה של הזמן האחרון מוצגים לפניכם בצורה של אנדרטה, ואתם אינכם רואים את האנשים ואת הדור שמאחורי זה? האם לזה אתה מתכוונן?

זי"ם בכור: כן. בכל תמונה חייבת להיות גם שלילה. ברגע שאתה מציג רק את החיוב, אתה מפסיד.

איריס מארק: היום גמרתי עשר שנות לימוד. אני עומדת לצאת לחוץ-לארץ לייצג את הארץ, ואני ממש מפחדת מבחינה זו. לא למדנו את ההיסטוריה של עם ישראל. על הפלמ"ח לא למדתי עד היום, גם לא על ההגנה, לא על אצ"ל. על הרצל עברו איך שהוא.

היו"ר א. רימלט: עד איזו תקופה מגיע הידע שלכם של הזמן החדש?

איריס מארק: עד הקונגרס הציוני הראשון או השני. גמרתי עכשיו ששית. לבגרות אני חייבת ללמוד את זה. אבל לא צריך להיות מירוף כזה לקראת הבגרות. כי אז ברור ששוכחים את זה מיד. אינני יודעת למה לא מתייחסים לזה כמקצוע ממש, למה לא מדגישים את זה. ואלה דברים שקרו לאנשים שחיים אתנו היום.

טלי לרמן: אני רוצה להדגיש נקודה בקשר ללימודי ההיסטוריה היהודית. השנה למדנו בהיסטוריה כללית על תולדות רומא. למדנו על כל קיסר ברומא, על כל המרידות שהיו שם. כשהגענו לתקופה החופפת בתולדות ישראל, לא נשאר למורה שלנו זמן, ואז בשני שעורים סיכמנו את כל התקופה. על רומא למדנו במשך שליש וחצי; ועל ההיסטוריה היהודית באותה תקופה למדנו בשנים-שלושה שעורים. את הורדוס רק הזכרנו. אם תשאלו ילדים מה קרה בארץ, הם אינם יודעים. וזה לא משום שהמורה לא רצה ללמד, אלא לא היה לו זמן. יותר מדי התעמקנו בגויים ולא הגענו למה שהיה אצלנו. זה מכאיב. כי אנחנו רוצים לדעת על העם שלנו, אך איננו מגיעים לזה.

יורם ריבובסקי: עשיתי עכשיו בחינת בגרות בהיסטוריה. במשך כל שנות הלימוד, הנושא של היסטוריה כללית נלמד לעומק; לעומת זאת היסטוריה יהודית נלמדה רק בשמינית. בחצי הראשון של השנה למדנו היסטוריה כללית, ובזמן שנותר עברו על כל ההיסטוריה היהודית, כולל השנים האחרונות. קראתי שהמנהל הכללי של משרד החינוך טוען שאנחנו לא יודעים כלום על השואה ובכלל על התקופה הזאת. זה נכון, כי לא נותנים לנו. לפני בחינות הבגרות יש מספר ימים שמתכוננים לבחינה, ואז מתחילים ללמוד את זה. לכן זה שטחי.

לגבי כל המקצועות ההומאניים - צורת הלימוד ממאיסה את המקצועות האלה, כי לומדים רק את הדברים שצריכים לדעת ולדקלם במבחן. חוץ מתנ"ך, באנסיין אין שום דבר של חשיבה. באים לבחינה ומדקלמים את החומר. אצלנו לא הספיקו את החומר, אז למדנו את זה מספרים ולא בהרצאות של מורים.

26.6.1972 - יורם ריבובסקי

יש פעור בין מה שלומדים ובין מה שנדרש בכניסה לאוניברסיטה. אף על פי שאנחנו רוצים עם החומר, כשמגיעים לאוניברסיטה מתברר שזה לא מספיק. מבחינה זו צריך לחנך יותר לחשיבה, למציאת חומר בספריות ולעבודות עצמאיות.

היו"ר א. רימלט: לחשיבה צריך גם הרבה קריאה עצמית.

יורם ריבובסקי: אנחנו מחונכים לבוא לבחינות בגרות ולדקלם את מה שאנחנו יודעים. מה שצריך לדעת באוניברסיטה זה יותר חשיבה וחיפוש חומר בספריות. על-ידי עבודה בספריות בתיכון, החומר נראה יותר מעניין.

היו"ר א. רימלט: האם בבתי-הספר שאתם מייצגים אין עבודה עצמית, עבודות שאתם צריכים לעשות תוך חיפוש חומר בספריות? אני מתכוון לפני עבודות גמר. האם משתמשים בשיטה זו בבתי-ספר, שאומרים לתלמידים: תלכו, תקראו ותסכמו לעצמכם?

יורם ריבובסקי: יש, זה תלוי בצורה. לפי דעתי, אם בחינות הבגרות היו מבוססות יותר על עבודות של תלמידים, זה היה מכין אותנו יותר לחיים ולאוניברסיטה. בתיכון לא מחנכים אותנו לגיבוש עמדה עצמית. אין דבר כזה שתלמיד מתווכח בשעור עם מורה. או שאין זמן, או שהמורה אינו רוצה לשמוע. אין גיבוש של עמדה עצמית.

מיכאל סבין: אני רוצה לעבור לבעיה אחרת, בעיה רצינית, משותפת לכל בתי-הספר התיכוניים בארץ, תוצאותיה די חמורות. הבעיה היא חוסר ביקורת על מעשי המורים. יש גוף שתפקידו לבקר, וזה המפקח. אבל כפי שאנחנו יודעים, שעור שהמפקח נמצא בו הוא הצגה יפה, המורה חוזר על חומר שכבר לימד, התלמידים אינם מעזים להוציא מלה אחרת, כי המורה עומד עם הפנקס ומכין את הציונים. משום כך המפקח איננו יעיל, הוא אינו יכול למסור דו"ח מהימן.

מ.צ. נריה: והמפקח אינו יודע את הסוד הזה?

מיכאל סבין: הוא יודע, אבל אינו יכול לעשות כלום.

שלי לרמן: חבל שהמורים יודעים מתי המפקח צריך לבוא.

מיכאל סבין: בכלל לא מתחשבים בתלמידים בשעת הביקורת. לתלמיד אין כתובת שאליה הוא יכול לפנות ולהגיד שהמורה הזה איננו בסדר. למשל, התלמיד לא יגש למורה עצמו, כי המורה יתרגז על כך שהתלמיד מעז לערער על סמכותו. המחנך איננו יכול לעשות הרבה. המנהל עצמו אומר: למורה הזה יש סוברניות במקצוע שלו, אני אינני יכול להחליט בשבילו. וכך נותר התלמיד בלי כתובת לפנות אליה. גם ההנהלה לא יכולה לעזור. צריכה להיות איזו כתובת שאליה יוכלו התלמידים לפנות. למשל, אפשר לעשות כך שהמפקח יישאר בסוף השעור עם הכיתה וישאל את התלמידים. אמנם אז יש סכנה שכל מי שיש לו שענות בגלל ציונים או כדומה, יעלה אותן...

א. רזיאל-נאור: אולי אפשר להציע שהשיחה תהיה משותפת, יחד עם המורה והמפקח?

מיכאל סבין: כל הזמן ישנו הפחד של הציונים.

איריס מארק: אני לומדת במגמה שבמקצוע המגמה שלי יש לי מורה גרוע, מבחינת העברת החומר. אולי בגלל העברית שלו איננו מבינים את החומר. המקצוע הוא כימיה. זה עניין של מונחים והגדרות. ספר הלימוד שלנו לא טוב. זה ספר של נצר. הוא מפקח. ואי אפשר להחליף את הספר הזה.

היו"ר א. רימלט: את הוצאת פסק-דין די חמור על המורה. האם את חושבת שהוא איננו יודע את המקצוע או אינו יודע איך להקנות אותו לתלמידים, ליצור את הקשר בין המקצוע ובין התלמיד?

26.6.1972 - איריס מארק

איריס מארק:
את החומר הוא יודע, אבל אינו יודע להקנות אותו לתלמיד. ישנם מקרים שהמורים אינם יודעים גם את החומר. נתקלתי במקרים שמורה אומר: אינני יודע, אברר את זה בבית, ואשיב לך בשעור הבא.

ע. פינברג-סירני: אני הייתי נותנת למורה הזו נקודה לחיוב.

איריס מארק: כשזה קורה פעם אחת - כן. אבל כשזה קורה לעתים יותר תכופות, זה הרושם שנוצר עליו.

מיכאל סבין:
בית-הספר שבו אני לומד הוא בית-ספר ותיק, עירוני א'. הוא קיים עשרים שנה. דיברתי עם בוגרים שסיימו לפני כעשרים שנה. הם אומרים על מורה מסויים שאז היה גרוע והיום הוא גרוע. זה מורה חסר כושר הבעה, אינו יודע להסביר, אינו מבין את החומר, עושה טעויות על הלוח. זה מביא תיסכול אצל התלמידים.

היו"ר א. רימלט:
אתם יודעים מה לוחץ עליכם, מה צריך להיות אחרת, יש לכם נסיון. מדוע שאתם התלמידים לא תפתחו תנועה לתת מורים צעירים טובים בעתיד לבתי-הספר ולעשות פעולה, במקום רק לקבול?

אחרי שנת נסיון מפטרים אותם. אצלנו פיטרו מורה כזה.

היו"ר א. רימלט:
הגיל איננו קובע. לא כל מורה צעיר חייב להיות טוב. אינני מניח שמפטרים מורים טובים צעירים. אני יודע שיש הרבה בתי-ספר תיכוניים, שאם יש להם משרה פנויה, הם מחפשים מורים טובים וצעירים.

אבי פיישר:
בקשר לזה רציתי להעלות את בעיית מצב ההוראה בארץ. ברור שאין עתודה צעירה של מורים, ולא יעזור אם מועצת התלמידים תצא בקריאה לנוער, או קודם כל לעצמה, לחשוב על מקצוע ההוראה. וזה בגלל דברים שאינם תלויים בנו, כמו משכורת המורים בבית-הספר העל-יסודי, שהיא נמוכה ביותר. בחור שגמר ארבע שנות לימוד באוניברסיטה, פלוס שנה חינוך, יכול לנצל את הידע שצבר בשוק הפרטי בצורה הרבה יותר תועלתית.

היו"ר א. רימלט:
מחוץ למתימטיקה ופיסיקה, מה המקצועות שאפשר לנצל בשוק הפרטי? למשל, לשון, היסטוריה.

ע. פינברג-סירני: האם אין טעם בשליחות בחינוך?

אבי פיישר:
יש טעם בשליחות. אבל יש מספר מאד מצומצם של אנשים שרואים היום בחינוך יעוד ושליחות. אם נהיה כנים עם עצמנו, הרי הפכנו יותר תועלתניים מהכחינה הזאת.

היו"ר א. רימלט: מי אשם בזה?

אבי פיישר:
יכול להיות שהחברה. משכורת המורים קטנה, אפשרויות הקידום של המורה מצומצמות. מורה יישאר תמיד מורה. משכורתו של מורה מתחיל היום בבית-ספר תיכון היא כ-700 לירות.

א. רזיאל-נאור: אם הוא רוצה להיות מרצה באוניברסיטה, הוא יכול להוסיף ללמוד גם בהיותו מורה.

אבי פיישר: אחרי ארבע שנות לימוד באוניברסיטה ושנה חינוך, הוא יכול להרוויח יותר בתור פקיד.

היו"ר א. רימלט:
 כיצד אתם חושבים שאפשר לפתור את הבעיה?
 הרי לא באתם אלינו רק כדי לשפוך דמעות.
 ודאי חשבתם מה צריך לפתור וכיצד. לגבי בעיות חברה, נניח שהנהלה תשב עם מועצת התלמידים, כמו שאתם חושבים, כדי לתכנן יחד את החיים החברתיים. אבל במקצועות - כיצד אפשר להביא לידי כך שיהיו מורים שהשעורים שלהם יהיו קצת חרוזים חיובית בשביל התלמיד, מבחינת המקצוע, מבחינת אופקים? כיצד עושים זאת? התועלתנות שלנו היא שאנחנו הולכים למקצועות יותר משתלמים. את זה אמרו כנראה גם לפני עשרים שנה. התוצאה היא שאתם יושבים כאן ובוכים.

אבי פישר:
 את המצב הזה קשה לתקן. אבל אולי אפשר לחשוב על אמצעי הוראה חדישים יותר בבית-הספר התיכון, שיצמצמו את התלות במורה, כמו שלביזיה ודברים כאלה.

היו"ר א. רימלט:
 האם מתוך נסיוןך באת לידי הכרה שאת היסוד האנושי של המורה, שהוא מנחה, מפתח, אפשר להחליף במכונה?

אבי פישר:
 היסוד הזה חשוב ביותר. הטלביזיה אף פעם לא תוכל למלא את מקומו של מורה טוב. אולם לאור העובדה שהמצב כל כך גרוע, אולי באמצעי הוראה חדשים אלה ניתן יהיה להתגבר על המורה הלא טוב. אף פעם לא נוכל להגיע לכך שנבטל בכלל את מקצוע ההוראה, וילדים ילמדו בעזרת מכונות או סיפקורדרים. אין תחליף למורה. אבל צריך להיעזר באמצעים שונים.

ע. פינברג-סירני:
 אתם נוער, תנסו לשנות את זה.

איריס מארק:
 יש לי כמה הצעות כרגע, לא שינוי מהפכני.

מ.צ. נריה:
 האם ניסיתם פעם ליזום פגישה עם כל מנהלי בתי-הספר של תל-אביב ולהשמיע בפניהם את הדברים שאתם משמיעים כאן?

אבי פישר:
 כן. זו אחת הפעולות של המועצה המרכזית. הוקמה ועדה שנפגשה עם ועדה של מנהלים. היא העלתה בעיות. הובטחו הבטחות - נעשה אפס. זה היה לפני כחודש וחצי, חודשיים.

א. רזיאל-נאור:
 יכולה להיות תכנית לבאות. מעשה ודיבור אינם כרוכים יחד.

אבי פישר:
 אנחנו מתרשמים שנוכל לחכות עוד זמן רב.

איריס מארק:
 לדעתי יש לעדכן את המורים בחומר. היה רצוי מאד לתת השתלמויות למורים, כחובה, כדי שהצגת הדברים תהיה קודם כל מעודכנת. חוץ מזה אני חושבת שמיפגש של מורים בהשתלמויות יכול לתרום. מורים מבוגרים, שלמדו לפני הרבה זמן, יוכלו ללמוד שיטות חדשות, ואולי משהו יתקדם מבחינה זו.

אשר לספרים - הספרים שלנו ישנים. באותם ספרים למדו גם לפני עשר שנים ויותר. אפשר להחליף את הספרים, לעדכן אותם או להוסיף עליהם.

יש להגביר את הפיקוח על הסמינרים. אם היום אי אפשר לשנות את המצב של המורים שכבר מלמדים, לפחות יש לעשות משהו לגבי החדשים. צריך להגביר את הפיקוח, שלא נגיע למצב שמורה איננו יודע להעביר את החומר.

מבחינת האישינות - נושא החינוך הוא נושא רגיש מאד. אדם שמעביר שעור צריך להיות אישי. אני מושפעת ממנו באיזה מקום. אם כן, יש לדאוג לפיתוח אישינות המורים.

26.6.1972 - איריס מארק

אולי אפשר להחדיר למורה את ההכרה שהוא לא עובד עם מספרים, אלא עם תלמידים.

בקשר לבחינות - אם ביום שבו מתקיימת בחינה תלמיד מרגיש לא טוב, והציון איננו טוב כתוצאה מכך - לא הציון צריך להיות העיקר.

היו"ר א. רימלט: כלומר, יש לך רושם שבהוראה יש מקרים שבמרכז ההוראה והחינוך עומד החומר ולא התלמיד.

איריס מארק: כן. העיקר זה בחינות הבגרות ומספר התלמידים שעברו את בחינות הבגרות בכית-הספר.

מ.צ. גריה: וממשיכים "לערוף ראשים" אחרי ששית ושביעית?

איריס מארק: כן.

אולי אפשר להגיע לאיזון שהיא שלמות, אם יהיה מוסד שישמע את מה שיש לתלמידים לומר. כי אם אני מתאוננת על מורה, המנהל יאמר לי: זה לא מוסרי לומר לו להפסיק לעבוד אחרי שלושים שנה. האם זה מוסרי שתלמידים לומדים חמימה או ביולוגיה אצל מורה שאיננו יודע את החומר, והם אינם מסוגלים להמשיך בלימודים באוניברסיטה? זה עוול מוסרי לתלמידים.

מיכאל סבין: אני רוצה לחזור לנקודה של ביקורת על המורים. זו השיטה היחידה שלפיה אפשר לדעת אם מורה הוא טוב או לא. אתם אינכם יכולים לדעת איך מורה מתנהג אתי בשעור. ויש כל מיני עיוותים. הסיבה לכך שרוצים להוריד מקצועות היא שהמורה גרוע, ולא יכולים לעשות זאת. למשל, רוצים להפחית את שעות שעורי הספרות. זו בעיה שצריך למצוא לה פתרון. בעיה נוספת היא מה לעשות כדי שתלמיד תהיה זכות להגיד מה הוא חושב על המורה שלו. היום לתלמיד תיכון אין זכות דיבור.

שרה שפיגלמן: בקשר לאמצעים מעשיים - קראתי בעתון על האמצעי של הסטודנטים בטכניון, בקשר לביקורת על המורים. צריך לנסות זאת. יכול להיות שיהיו כאן פרצות, ותלמידים רעים ימצאו כאן במה להשמיץ את המורים. אבל אני חושבת שרוב התלמידים בישראל מעוניינים בטובת הלימוד ורוצים שהמורים הטובים במקצוע ילמדו אותם. אז לא צריכים להיות שום חשבונות אישיים. הוכח לפחות באוניברסיטה שזה מאד מדרבן את המורים. מורה שיודע שתלמידים יאשימו אותו שאינו מעביר טוב את החומר, יתכוון יותר לשעור, יחפש אמצעים חדשים כדי לעביר את התלמידים. מורה שיודע שהוא איננו מסוגל לזה, לא ינסה להישאר כל כך הרבה שנים בכית-הספר. זה אמצעי טוב מאד. התלמידים, שהם הסובלים העיקריים, יכולים לשפוט.

קיימת בחברה דעה על מעמד המורים שירד, ולכן התלמידים עכשיו אינם רוצים להיות מורים בעתיד. גם משכורת המורים נמוכה, ואין גם יחס מצד החברה למורים. אז גם אלה שמוכשרים ואוהבים ללמד ולחנך, מסיבות אלה אינם הולכים לזה. כל אחד רוצה להתפרנס בכבוד וליהנות ממעמד בחברה. אם זה משתלב, אדרבה. אבל ברגע שכל הטובים פונים למקצועות אחרים, הרי נשארים כל אלה שאינם כל כך מתאימים להוראה. זה כולל מורים שיודעים את המקצוע, אבל אינם יודעים להעביר אותו. את זה התלמידים יכולים לבקר. אם היחס של החברה והתקציב ישובו - היחס להוראה ישתנה.

טלי לרמן: אני רוצה להעלות נושא חדש שנוגע לי מאד. אני מרגישה שזה נושא חשוב מאד, לי זה איכפת. הנושא הוא אדישות הנוער וסביבותיה. שאלתם למה הנוער איננו עושה שום דבר. אני שאלתי את עצמי אותה שאלה, מדוע ייגע האדישות הזאת, והגעתי לכמה מסקנות. האדישות בקרב הנוער בכלל הנוגע לענייני העיר והמדינה נובעת מבורות ומיחס בלתי נכון של הממונים על החינוך. רשויות המדינה אינן מעריכות כראוי את חשיבותו של הנוער.

אנו אזרחי העתיד, ובעוד כעשרים שנה אנו גבהל את המדינה. בניגוד לדור הקודם, מעטים כיום בני הנוער המבינים במתרחש במדינה, ואשר להם שאיפות לקחת חלק בניהול המדינה. שמעתי מחברי התמרמרות רבות בכל הנוגע לממשלה ולכנסת. ביחוד מרגיזה הנוכחות המעטה של חברי כנסת, שלדעתנו מהווה זלזול במדינה ובאזרחיה. מול הטענות הרבות, לא שמעתי מאיש רעיונות לשינויים, ואיש אף לא הביע רצון ליצור דבר חדש. חשבתי רבות בנושא, והגעתי למסקנה שאין זה צודק להאשים אותנו "נוער הזהב". המבוגרים מרבים להטיח נגדנו שאיננו אידיאליסטים כפי שהיו הם בצעירותם, שאיננו ציונים ואיננו דורשים אלא את טובתנו העצמית.

כאן בועדה איש לא האשים את הנוער.

היו"ר א. רימלט:

טלי לרמן: האשימו. לא מתייחסים אלינו כאל פוסטנציאל היכול לתרום בכל התחומים. הורינו עסוקים בבעיותיהם, מעמסות כלכליות, מעמד בחברה ובעבודה וכו', ואין להם פנאי לדאוג לעניני העיר והמדינה. אילו היו מתייחסים אלינו כראוי, היינו נרתמים למבצעים לפיתוח העיר והמדינה.

בזלזול בנוער נוכחתי באופן ממשי בפגישה שקיים ראש עירנו מר רבינוביץ עם חברי מועצת התלמידים המרכזית. בשעה שדיברו אלינו לא האזין, אלא דיבר עם חבריו מהעיריה. הוא לא הבין דבר בנוגע לטענותינו ובקשותינו, והבטיח לדבר עם האחראים. הוא לא הכין עצמו לפגישה זו, כי לא היוונו לגביו ענין מיוחד. הוא לא דיבר על הנושאים שהעלינו, אלא על נושאים שבחר ושבהם הוא בקיא הריר גאומים עליהם. זו רק דוגמה כיצד מתייחסים אלינו. הכינוי "בני השפשעשרה" מביע כנראה את התייחסות המבוגרים אלינו.

נקודה שניה חשובה ביותר, שמביאה לכורות ולאדישות בכל הנוגע לשלטון, היא לימודי האזרחות שהם חובה בבתי-הספר התיכוניים, אך אינם ממלאים את תפקידם. מקצוע האזרחות נחשב לאחד המקצועות המשעממים ביותר, והשעה הבודדת המוקדשת לו בשבוע היא שעה לצבירת שעות השינה החסרות, ותסלחו לי על השימוש במושגים של הנוער. בתום שנתיים של לימודי ההיסטוריה של עם ישראל בדור הזה, תולדות הציונות ולימוד על מוסדות השלטון, אני יכולה לומר שידיעותינו בכל הנוגע להוגי רעיון המדינה שואפות לאפס. משאל בקרב הנוער יוכיח כי כמעט איש אינו יודע מי היו פינסקר, לילינבלום, אחד העם, ואפילו על הרצל לא יודעים הרבה, פרט לזה שאמר "אם תרצו אין זו אגדה".

לגבי אזרחות - אינני בקיאים בזה, והחומר נראה לנו מסובך מאד ובלתי מענין. זהו כשלון מוחלט, כי בארצנו חשוב מאד שהנוער יתענין ויבין מה קורה בממשלה ובכנסת. איננו יכולים ליהפך לאפאטים כבני גילנו בחוץ-לארץ.

אני קוראת לשינוי יסודי בכל הנוגע למקצוע האזרחות, והפיכתו למקצוע מענין. כמו כן, אנא שנו את הספרים. כיצד אפשר להיות אובייקטיביים כאשר הספרים נכתבו על-ידי המפלגה השלטת וברוחה? מצב זה גורם לפקפוקינו באמיתות כל הדברים. אנא עשו מאמצים להפיח במקצוע האזרחות רוח חיים, ולחבב אותו על בני הנוער.

נעבור עכשיו לשאלות של חברי הועדה. אני רק רוצה לקבוע שאיש מכם לא נגע

היו"ר א. רימלט:

בשאלת הספרות.

א. רזיאל-נאור: אתחיל מלימוד הספרות, גם מפני שלא הספיקו לנגוע בשאלה זו. הכל קראו מה שנכתב בעתונות בעת האחרונה ביחס ללימוד הספרות, האם להמשיך בה, האם להמשיך בלי שינויים, או עם שינויים יסודיים ועיקריים. הייתי רוצה לשמוע מכך מה יחסכם אתם ללימוד הספרות, כפי שאתם לומדים אותה היום, והאם אתם חושבים שחלקים מסויימים מהחומר שנלמד אינם דרושים, ומה אתם מציעים במקום זה? האם אתם חושבים שהקושי בלימוד הספרות נובע מהכמות או מהאיכות?

26.6.1972 - א. רוזיאל-נאור

הייתי רוצה לדעת מי מכם חשב פעם שלימוד שירה, קריאת שירה או הגות, יכולים לשמש לעוד מטרה מלבד העברת הזמן שבו עוסקים בזה, ולא יזה מטרות זה יכול לשמש.

חיים בכור:

מקצוע הספרות הוא באמת בעייתי מאד. גם הסופר יזהר יצא בהצהרה שיש להפסיק בלימוד הספרות. ברור שזאת הצהרה קיצונית מדי. זה היה ברור לכל מי שקרא אותה. זו שוב האשמה של ציבור המורים. כולנו יודעים שהדבר תלוי במורה. אני מתפלא שאף אחד לא יצא להגן על המורים לספרות, וזה חבל. כי המצב הוא כפי שזהר תיאר. מה אפשר לעשות בנושא? נכון שלגבי תלמידים רבים שעור הספרות הוא העברת זמן ושעמום. אני חושב שהפתרון היחיד שאפשר לחשוב עליו בנושא כה בעייתי כמו ספרות, שזה ענין כה אישי, הוא שילמדו את הספרות היוצרים שלה. ברגע שמעביר את שעור הספרות אדם שלא שייך אליה, שלא אוהב אותה ושלא יצר אותה, הרי הוא רק מעין מכשיר שמעביר את החומר. לפני שנים מספר היה מצב שאנשים שיצרו את הספרות גם לימדו אותה. מורים שלי למדו אצל לאה גולדברג ודליה רביקוביץ.

היו"ר א. רימלט:

הנסיון הוכיח שלא רק מי שיוצר ספרות יכול ללמד ספרות, אלא אדם שיודע להזדהות עם יצירות, שיש לו הבחנות, שהוא נפעם מספרות. וזאת המטרה, שאדם משכיל שלוקח ספר טוב ליד, שירגיש איזה דבר, שזה יגע בריגושים שלו.

חיים בכור:

חייבים להפגיש את הנוער עם היוצרים.

היו"ר א. רימלט:

ישנם סופרים שאינם מסוגלים להסביר את יצירותיהם.

חיים בכור:

מי שקרא את החוברת של לאה גולדברג על יסודות השירה, יודע שזה מאלף יותר מכל שעור שיכול להעביר מורה לספרות, עם כל הכשרונות שלו. אבל זה יוצר שהיה לו גם כשרון להעביר את היחס לשירה. צריך לחפש אנשים כאלה. אחרת אין פתרון למקצוע זה שנקרא ספרות.

היו"ר א. רימלט:

הרי אמרתם שבגלל חוסר הסטטוס והמשכורת אין טעם לחפש.

חיים בכור:

זו בעיה של מי שממונה על המשכורות.

טלי לרמן:

להיות מורה זה אידיאל. מבחינה כלכלית זה לא מושך היום את המורים הצעירים. אז כנראה שמושך אותם משהו אחר: לחנך נוער, להביא לכך שהדור החדש ידע את החומר שהם אוהבים. אי אפשר להגיד שהמורים אינם טובים מפני שהם מקבלים משכורת לא טובה. יש היום מורים צעירים שאני חושבת שיש להם אידיאלים, מטרות, והם עושים את כל המאמצים כדי להשיג את המטרות.

חיים בכור:

בקשר לספרות היותר ישנה, שירי יהודה הלוי וספרות מסוג זה - מורים צעירים לספרות יש להם נטייה להביא שירה יותר צעירה, ושבהרבה מקרים היא מעניינת את התלמידים יותר מהשירה הישנה. אינני חושב שיותר בכלל להוריד את שירי יהודה הלוי וחומר מהתקופה הזאת מתכנית הלימודים. אבל מורים שמנסים להכניס חומר יותר אקטואלי ומעניין, ושירים שכתובים ברוח יותר צעירה, נתקלים בהתנגדות חריפה מצד מורים לספרות מהדור הישן. וכיון שהם נמצאים בדרך כלל במשרות היותר קובעות - נמנעת בכלל האפשרות של הכנסת השירה הצעירה בצורה יותר רצינית לתכנית הלימודים.

יורם ריבובסקי:

אני בוגר מגמה הומאנית. אני חושב שהלימודים בספרות כמו שהם, מעניקים הרבה, גם הלימודים בספרות של תקופות קודמות מוסיפים לראיה של ההיסטוריה באותו זמן נקודת מבט ספרותית. מצד שני צריכים להיות הרבה יותר גמישים. ומשרד החינוך אינו ידוע בגמישות יתרה בענינים אלה, ובכלל בענינים שונים. אני חושב שבצד לימוד דברים כאלה צריך ללמוד גם ספרות צעירה, ולהוסיף לחומר מדי פעם דברים חדשים.

26.6.1972 - יורם ריבובסקי

אשר ללימוד שירה או הגות - לימוד של הוגי דעות נותנת נקודת מבט יותר עמוקה על כל דבר שמסתכלים עליו. מצד שני, עד לבחינות הבגרות אין היום בכלל בספרות פיתוח חשיבה עצמית. רק לקראת בחינות הבגרות נתקלים בדבר שנקרא אנסין. העניין של פיתוח חשיבה עצמית חסר. האופי של הספרות גורם להיווצרות ויכוחים בשעורים. הכמות בספרות רבה, המורים אינם מאפשרים ויכוח על יצירות. בכיתה יש דעות שונות על יצירות, אך המורה אומר שאין זמן לכך. במבחנים בספרות הדעה של המורה היא הקובעת.

היו"ר א. רימלט:

אתה יכול רק סובייקטיבית לחשוב שהדעה שלך מוצדקת. הטיעון יכול להיות בשני חלקים: שהמורה אינו רוצה לשמוע הערכה שאיננה שלו או של הספרים שהוא קרא; זה דבר אחר שלך כתלמיד יש הערכה אחרת. אינך יכול לפסוק איזו הערכה יותר נכונה.

יורם ריבובסקי:

ישנם מורים שמתייחסים בצורה אחרת להבעת דעה, והם מתווכחים אתה. לעומת זאת ישנם מורים שהדעה שלהם קובעת, ואם לא יכתבו אותה במבחן - אז זה לא בסדר.

היו"ר א. רימלט:

אני רוצה לשאול האם יש תלמידים שקוראים סיפור עברי מקורי, מחוץ למה שחייבים לקרוא בבית-הספר? (ב) האם יש בין התלמידים כאלה שקוראים שיר שמופיע בגיח במוסף של עתון בשבת? האם יש גילויים כאלה?

האם זה כללי שתלמידים משתמשים בכל מיני קיצורים, לוקחים את הספר שבו דחוסיים כל הדברים שלפי נסיון של שנים ידוע ששואלים אותם בבחינות, וזה משחרר אותם מללמוד ולקרוא בספר שהם צריכים לקרוא? וזה אמור לגבי כל המקצועות.

דיברתם על כך ששעור האזרחות הוא שעור משעמם. מה יותר משעמם אתכם, שעור אזרחות או שעת המחנך?

שלי לרמן:

למעשה שעת מחנך צריכה להיות יותר מעניינת. אבל בשעת מחנך המורה קורא שמות ובודק נוכחות במשך כל השעור.

היו"ר א. רימלט:

האם בכל בתי-הספר כך?

איריס מארק:

לא.

מ.צ. נריה:

שמענו כאן על אדישות הנוער. אנחנו גם קוראים על זה. האדישות הזאת מדאיגה אותנו מאד. אנחנו עוד זוכרים את התקופה שנוער בירושלים הפסיק את לימודיו בבית-ספר תיכון ויצא לעמק יזרעאל להקים קבוצות. שמענו כאן גם ביטויים כמו "הפכנו תועלתניים", ו"אנחנו מושפעים מהחברה". כלל גדול הוא שנוער הוא חומר רבולוציוני, מהפכני, והוא צריך להתקומם נגד נגד החברה. אמנם החברה משפיעה עליכם מאד. ובית-הספר, במקום להכין אזרח משכיל, מכין אדם שיש לו תעודת בגרות. זו בלי ספק בעיה. שמענו פה שבמקום לחנך משתדלים לדחוס חומר ולהצליח בבחינות הבגרות.

הייתי רוצה לשמוע מכם כיצד אתם בכל זאת חושבים להתקומם נגד אותה התועלתיות, ולהתחיל להראות סימנים של עצמאות רוחנית, של מרד בעורים?

ע. פינברג-סי רני: אני מסכימה עם הרבה מאד מהדברים שלכם. אילו הייתם יושבים כאן, הייתם רואים שאותן בעיות מעסיקות אותנו, כמובן בצורה אחרת.

אני רוצה לשאול כמה מכם קוראים עתון כל יום? השאלה אינה מופנית אליכם אישית, אלא בכלל, כמה מבני הנוער בגילכם, שאתם פחות או יותר מייצגים אותם, קוראים עתון?

הייתי רוצה שתפרטו קצת יותר בקשר לשעת המחנך. יש בתי-ספר ששעת המחנך היא בידי מועצת הכיתה או ועד הכיתה.

26.6.1972 - ע. פינברג-סירני

אם זה כך, מה הנושאים שאתם יוזמים, והאם יש היענות מצד המחנכים שלכם?

דיברתם הרבה על המורים, לא על המחנך. איך אתם רואים את תפקיד המחנך? או שהמחנך איננו קיים? איך הייתם רוצים לראות את דמותו של המחנך?

בקשר לאזרחות - אנחנו נפגשים כאן די הרבה עם קבוצות תלמידים. בנושא זה של אזרחות, יש נסיונות של משרד החינוך להכין תכנית חדשה. אולי דוקא היה חשוב לשמוע אתכם, מה הייתם אתם רוצים לראות בשעור אזרחות? האם צריך ללמד אתכם על הכנסת וועדותיה, או מהי צורת הממשל בישראל, או שאלות אקטואליות? איפה יש מקום שבו אתם יכולים לדון בנושא כמו למשל פרשת בתיבי נפש, שהעסיקה את כל העתונות והציבור? האם דנתם על כך באיזה מקום? האם דנתם או אתם חושבים שיש טעם לדון על המשבר שהיה בשבוע שעבר?

בקשר להיסטוריה עברית - לדעתי עשיתם הכללה גדולה מדי על המורים. אני יודעת שהבעיה של היסטוריה עברית היא קשה מאד. כשאתה בא לשעור ורוצה ללמד לאו דוקא על 70 השנים האחרונות, אלא אתה מתחיל מתקופות יותר קדומות, התלמידים אומרים: שוב מתחילים עם היהודים? אני מתארת לי שיש גם אי-רצון ללמוד היסטוריה יהודית. נתקלתי בזה לא מעט. זו נקודה שמעסיקה אותי הרבה, גם לגבי ההיסטוריה של הדורות האחרונים. אם אני אלמד היסטוריה, או אם חברת הכנסת רזיאל-נאור תלמד היסטוריה, הגישות יהיו שונות. איך הייתם רוצים ללמוד את הדברים האלה, שהם לדעתי חשובים, דוקא מפני שיש עליהם ויכוחים היום?

לענין של חשיבה ושינון - פה משתמשים הרבה בסיסמאות, בלי לדעת על מה אנחנו מדברים. נניח שיש חומר שקובעים שהוא צריך להיות בתכנית הלימודים. נער שגמר בית-ספר צריך לדעת שהיה יהודה הלוי או אבן גבירול. האם צריך להתעכב על מספר בעיות, ואחר כך על האנסיין? מה דעתכם על שאלה כזאת?

מוזר שלא העליתם את הענין של בחינות הבגרות. הייתי רוצה לשמוע את דעתכם על נושא זה. בינינו חושבים הרבה על כך, משרד החינוך חושב הרבה על נושא זה. איך הייתם רוצים לראות את בחינות הבגרות?

בקשר לעבודות - אינני יודעת כמה מכם התנסו בעבודות. זה לאי-ערון יותר קשה מבחינה. יש עכשיו אפשרות להמיר בחינת בגרות בעבודה. האם זו דרך שיכולה להתאים לבית-הספר התיכון באופן כולל, מתוך מחשבה שאנחנו רוצים יותר ויותר שבית-הספר התיכון לא יהיה סלקטיבי? האם אתם רואים את האפשרות של עבודה מגילים צעירים כפתרון לבעיה של החשיבה, שתבוא במקום שינון של החומר?

ב. אליעד: אתם אומרים שלא שומעים אתכם, שאין לכם כתובת. האם ניסיתם לבוא במגע כזה? מה ההתנגדויות? מה ההצעות שלכם לגבי השאלה של שיתופכם בהכרעות?

כשאני למדתי בבית-ספר, החשיבה היתה היסוד הראשון של הלימודים. מעולם לא שמעתי הרצאה של מורה על פרק כתב-יד. היום אני שומע שהכל נעשה בדרך של הרצאות. אני רוצה לדעת באיזו מידה הנושא הזה מעסיק אתכם, והאם יש לכם הצעות לשנותו?

יש להבדיל אם צריך ללמוד את אבן גבירול, אבן עזרא, יהודה הלוי ואחרים, או ללמוד שנים-שלושה דברים קלאסיים, אבל שאחר כך, בשטח ההיסטוריה, שהתלמידים ידעו שהיו אנשים כאלה, שיהיה להם מושג עליהם, כך שאם ירצו אחרי שלמדו שני פרקים ביהודה הלוי - יוכלו גם לקרוא דברים אחרים של אותה תקופה. השאלה היא אם אפשרי שנגיע למצב שבו נבטיח מצד אחד לימוד תוכן וכלים להבנה, אבל מצד שני לא נפסיד את הידע, את האינפורמציה, שלא יפוצר מצב שאנשים לא ידעו מי היה פיצסקר. אני רוצה שיהיה להם גם הידע הענייני, אבל יחד עם זאת אני חושב שאפשר לאמצע את הלמידה הישירה בנושאים אחדים בלבד.

ג. יריד:
 לא הבינתי בדיוק למה התכוונתם כשביקשתם
 לשתף את מועצת התלמידים בענין תכנית
 הלימודים ומדיניות החינוך. האם הכוונה היתה שיש לקבוע יחד אתכם את
 תכנית הלימודים? במה הייתם רוצים שיתוף פעולה - רק בעניני חברה
 ונוהלים פנימיים בבית-הספר, או גם במה שקשור במיוחד לתכניות הלימודים?
 שמענו לאחרונה על הקמת בית-ספר פתוח.
 מה אתם חושבים על זה?

שמענו כאן דברים על לימודי ההיסטוריה,
 תנ"ך ועוד. אני יודע שתלמידים מחקשים גם בלימוד שפות. מדוע יש קושי?
 ומה בקשר ללימודי המתמטיקה?
 במה מתבטא ענין הקיפוח וההעדפה בין
 מקצועות ריאליים והומאניים?

ד. הרמן:
 שזהו בעצם היעד המרכזי של החינוך.
 בצדק דיברתם על כך עד כמה חשוב לספק
 את יכולת החשיבה העצמית. אני חושבת
 שאתם יזמתם בעצמכם, לדיונים, ויכוחים, לדומה?
 האם יש לכל בית-ספר עתון, ירחון,
 שבו אתם יכולים לכתוב מה שאתם רוצים, בלי מחסומים?

באיזו מידה אתם משתמשים בספרייה? האם
 יש בכל בית-ספר ספרייה טובה, עם ספרים שמעניינים אתכם? באיזו מידה אתם
 משתמשים בספריות מחוץ לבתי-הספר?
טלי לרמן:
 ישנן ספריות שהן סגורות, מפני שאין
 ספרנים.

ד. הרמן:
 לו היו נותנים לכם חופש להציע הצעות
 לשעור באזרחות - איזה נושאים הייתם
 מציעים לנו?
 גם אני מודאגת מאד מחוסר ההתענינות
 במקצוע ההוראה, כאתגר לעתיד. לא ברור לי למה ועל סמך מה אתם חושבים
 שאין להוראה מעמד. זה איננו כך. באנגליה למשל, הטובים ביותר מבין
 בוגרי האוניברסיטאות בוחרים בהוראה, כי רואים בהיננו יסוד של עתיד העם.
 למה אין הדבר כך אצלנו? הייתי רוצה לשמוע על כך מכם.

א. רזיאל-נאור:
 נשמעו כאן כמה דברים שמדאיגים אותי
 מאד, גם דברים על מצבים שמדאיגים אותי,
 וגם דעות שמדאיגות אותי מאד. למשל, ההבחנה בין דתיים וחילוניים, וכאילו
 התנ"ך טוב בשביל הדתיים, ואילו אנחנו החילוניים - מה אנחנו צריכים
 לבזוז על זה זמן?
אבי פישר:
 לא כך נאמר. להיפך.

א. רזיאל-נאור:
 ייתכן שהתדמתי כך בטעות. מה יש לכם
 להציע במקום? אנחנו עדים לתופעה שהנוער
 היהודי ברחבי תבל מחפש את זהותו, את מהותו, רוצה להבין האם להיות יהודי
 זו רק עובדה ביולוגית, או יש לזה איזו משמעות רוחנית? מה יש למי שמדבר
 כך להציע, במה למלא את המטען הרוחני, התרבותי, המוסרי, האידיאלי,
 והאידיאליסטי?

שאלה אחרת מתייחסת לבעיות החברתיות.
 מה פועלת המועצה הזאת? מלבד זה שהיא יושבת ודנה ברוחחין את המורים -
 מה עושה מועצת התלמידים כגוף בתקופה די קשה שעוברת על המדינה מבחינת
 עליות שונות, מבחינת רפורמה במערכת החינוך? אתם כתלמידים נתקלים בבעיות
 אלה. אתם נתקלים בנוער עולה. מה אתם עושים כדי להקל עליו את דרך
 קליטתו? מה אתם עושים כדי להקל על ילדים שבאים משכונות קשות, מיטובים
 קשים, עם בעיות קשות? האם אתם חושבים בכלל על הנושא של התחשבות בזולת

26.6.1972 - א. רוזיאל-נאור

ורצון לעזור לזולת, מלבד ביקורת? שמעתי את הביקורת. יש פה ודאי גרעינים של אמת גדולה. אבל כל אחד מאתנו זוכר מה הוא היה בימי נעוריו. אנחנו יודעים שהביקורת היא מסימני האופי ומסימני הפונקציונליות של גיל הנעורים. שמענו כאן ביקורת חריפה מאד על המורים, ההנהלות, בתי-הספר, ספרי הלימוד. לא שמעתי שום ביקורת על הנוער. האם יש בפיכם ביקורת על הנוער? האם אתם דנים בביקורת זו? באיזה תופעות אתם דנים? האם אתם מגיעים לכלל הצעות ביניכם לבין עצמכם על איזה נסיונות לשנות דברים ועובדות שהפכו לנוהג בבתי-הספר?

הינ"ר א. רימלס:

אני מציע שבפגישה הבאה שנקיים אתכם, תענו על השאלות שהוצגו לכם היום, ואם יהיה לנו זמן - נמשיך בשיחה, שתהיה קולחת יותר.

תודה רבה לכם. הישיבה נעולה.

הישיבה נסתיימה בשעה 13.00.